

EGY MŰVÉSZBARÁTSÁG EMLÉKEI

Szalay Ferenc újonnan előkerült művei

Szalay Ferenc festőművész (1931–2013) emléke előtt tisztelegve 2013 őszén jelentős életműkiállítást szervezett munkáiból a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum. Akkor jelen sorok írója kapta a megtisztelő feladatot, hogy Kratochwill Mimivel közösen rendezze meg az *Aratás* című emlékkiállítást, és Nagy Imre múzeumigazgatóval közösen szerkessze meg a Szalay Ferenc életművét reprezentatív bemutató albumot. Több hónap megfeszített munkával sikerült létrehozni a kiállítást és megjelenhetett a katalógus is. Az életmű és a hagyaték feldolgozása során napról napra, hétről hétre kerültek elő újabb és újabb művek, főként családtagoktól, műgyűjtőktől, akik mind hálással és szeretettel tekintettek a Szalaytól ajándékba kapott vagy vásárolt művekre. Egy ilyen feltáró jellegű munka során is a teljes életmű megismerésére törekedtem, de valójában mindvégig tudtam, hogy lesznek olyan művek, amelyek nem fognak a kijelölt határidőn belül előkerülni. Ezért mindig különös érzés az, amikor egy ilyen nagyobb kutatást követően teljesen váratlan helyről bukkan elő a művész egy-egy vagy akár több műve. Így jártam 2019 őszén Szalay Ferenc régóta elfeledett műveivel is.

1. SZALAY FERENC | FÉRFI ÉS NŐI FEJ (RÉSZLET)

Az élete utolsó évtizedeiben Mártélyon élő Szalay Ferenc az 1960-as, 70-es években pontosan dokumentálta, felírta hogy hová, kihez kerültek képei. Kutatásaim során így sok műgyűjtőt, korábbi Szalay-kép tulajdonost sikerült felkeresnem és az egyes műveket beazonosítanom. 2019 őszén egy budapesti galériás megbízásom során jutottam el Veszprém Imre (1932–2013) szobrászművész egykori, nagyrészt már üres műtermébe, ahol meglepő élményben volt részem: Szalay Ferenc egy korai művét láttam meg teljesen váratlanul az egyik, pókháló és porlepte falon. Hogy kerülhetett ide Szalay Ferenc műve? A művész özvegye, Veszpréminé Kántor Éva megerősítette, hogy tényleg Szalay művét láthatom, ugyanis főiskolás éveik során nagyon jó barátok voltak. Szalay 1931-es, Veszprémi 1932-es születésű lévén, egy év eltéréssel kerültek a budapesti Képzőművészeti Főiskolára. Míg Szalay Pór Bertalan és Szőnyi István festőművészek korrek-túrái során sajtátította el a festészet és a murális falfestészet alapvetéseit, addig Veszprémi Imre a nyaranta Hódmezővásárhelyre művésztelepeket szervező Szabó Iván és a vásárhelyi Szántó Kovács János szobor alkotójaként híressé vált Somogyi József tanítványa volt a főiskolán. Nincs kétségem afelől, hogy Szalay és Veszprémi Szabó Iván legendássá vált vásárhelyi művésztelepein tölthettek annyi időt együtt, hogy barátok legyenek, és ez idő alatt akár egy műteremben is dolgozzanak.

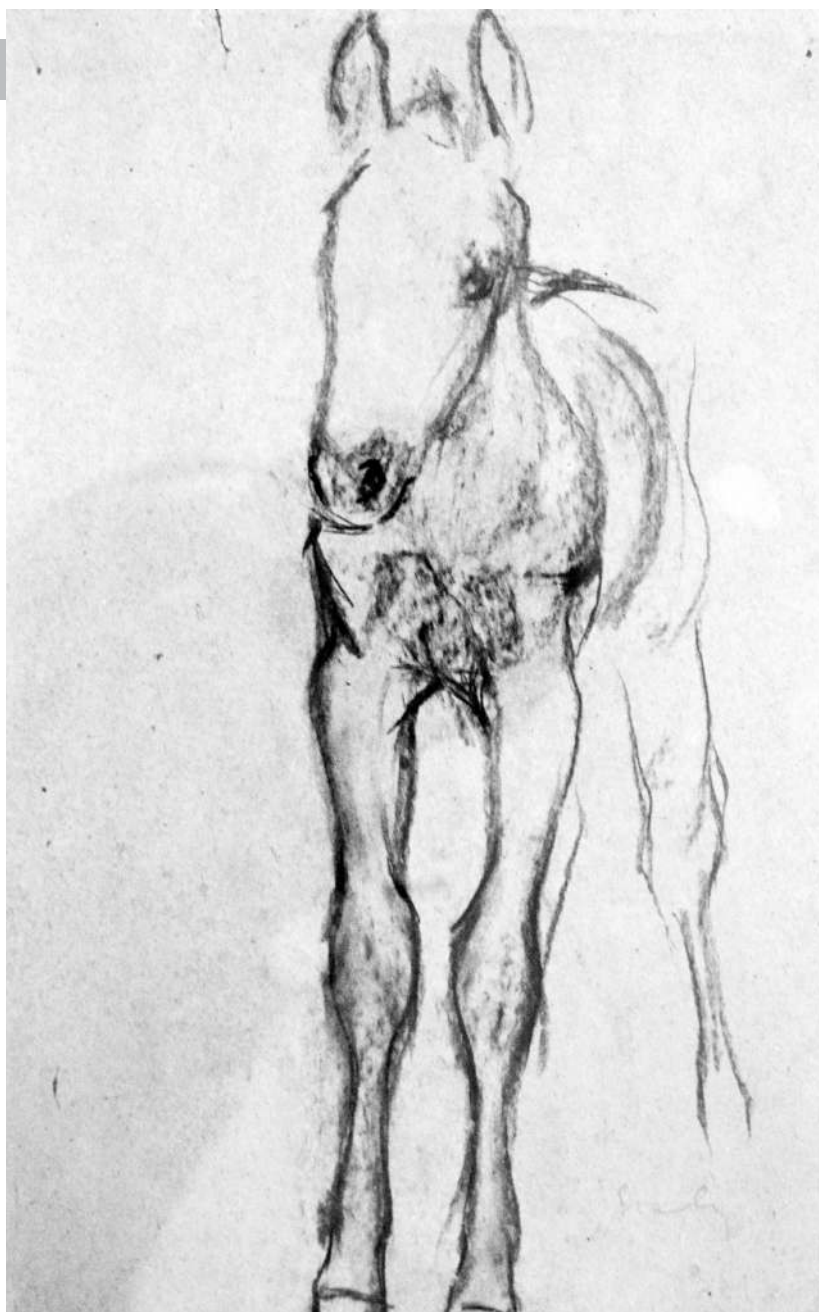
Mindketten a hódmezővásárhelyi művészeti élet termékeny korszakában, az 1950-es évek közepén kerültek az alföldi városba. Az 1953 utáni politikai enyhülés és az 1956-os forradalom közötti időszakban szervezte meg Almási Gyula Béla és Kurucz Dezső István a vásárhelyi művésztelepet, ekkor már jöttek a főiskolás művésznövendékek nyaranta, Galyasi Miklós igazgatósága alatt megindult az Őszi Tárlat szervezése. Minden nehézség és ideológiai korlát ellenére, az akkor itt megforduló művészeknek Hódmezővásárhely, a környező puszták, a mártélyi Tisza-part egyfajta szabadságot, kötöttségektől mentes, fiatalos, vonzó közeget jelentett. A kemény és embert próbáló, műtermek mélyén töltött főiskolai év után nyáron vonzó volt a piaci kofákat skiccelni, a mártélyi ladikokat rajzolni vagy csak a kiterjedt határban lovagolni.

Ez a hangulat vonzotta ide a fiatal művészetet, így Keserü Ilonát is, aki ugyancsak jó barátja volt Szalaynak és Veszprémi Imrének.

Mindhárman dunántúli származásúak voltak: Szalay Ferenc Mosonmagyaróváron, Veszprémi Imre balatonszabadi, Keserü Ilona pécsi családba született.

Szalay Ferenc végül úgy döntött, hogy Hódmezővásárhelyen telepszik le, Veszprémi Imre a fővárosban maradt, egy hűvösvölgyi állami lakást és műtermet kapott. Ez a műterem különleges helyen, a Molnár Farkas által tervezett, ám a második világháború miatt torzóban maradt Magyar Szentföld templom külső karéjához hozzáépített teremsorban volt. Itt kezdte művészpályáját Veszprémi, amely az 1990-es rendszerváltást követően olyan jelentős köztéri munkákban csúcsosodott ki, mint a budapesti Honvéd téren felállított Gulág áldozatainak emlékműve. Veszprémi Imre mindvégig itt, a Hűvösvölgyben élt, ám később háza mellett épített magának egy saját műtermet, amelyet most még a lebontása előtt tekinthettem meg. Ennek a falán találtam meg Szalay Ferenc egy korai, vélhetően az 1950-es évek végén készült szekkó munkáját, egy *Lovasokat* ábrázoló falfestményt. Ezen a darabon megjelenik Szalay akkori murális indíttatású kompozícióinak minden eleme: a hosszú horizont előtt két háttal álló lovas indul a zöld tavaszi vetésen, az előtérben, a jobb oldalon, egy közeli nézetben ábrázolt arc tűnik föl. Ez a kettősség, az elvágódást kifejező tekintet, és a képből kilovagló alakok szabadságkeresése nagyon jellemző Szalay 1950-es évekbeli, csak látszólagos nyugalmat tükröző, egyszerű formanyelvvel megfogalmazott műveire. A falhoz ácsszögekkel rögzített, ám önálló hordozóanyagra – tehát nem a falra festett – szekkót megtalálása után leválasztottuk a fali tartókról, így megmenekült a pusztulástól. Jelenleg restaurátor dolgozik a helyreállításán.

Veszprémi Imre egykori lakásában még egy hasonló kiszáritott (nem nedves, friss) falfelületre – olaszosan al secco – technikával készült, de már a falba helyett Szalay műre találtunk. (1. kép) Itt ugyancsak a közeli portrékivágáton egy fiatal férfi és nő arcképe látszik. A fiú bal oldalára, lefelé néz, jobb válla mögött sejtelmesen kitekint egy vörös hajú nő sejtelmes szempárja. A két arc közelsége finom intimitást hordoz, a stílusa, festésmódja alapján ugyancsak a *Lovasokkal* egykorú az 1950-es évek vége felé készült szekkón. Fejes Endre regényeinek, Jancsó Miklós filmjeinek fiataljait idézik a Szalay által rajzolt arcok, ugyanannak a reményekkel és vágyakozásokkal teli korszaknak a lenyomatai.

2. SZALAY FERENC | CSIKÓ

Ez a falba épített szekkó a Veszprémi-házaspár egykori lakásában található, ezt szerencsére nem fenyegeti a lebontás veszélye. A Szalay és Veszprémi közötti barátságot jól jelzi, hogy a festő egy harmadik, grafikai alkotást is adott barátjának. A *Csikó* (2. kép) című kis szénrajz, amely a vásárhelyi festő legkedvesebb témáját, egy fiatal kiscsikót ábrázol. Szembe nézetből ábrázolja a lovat, amelynek a fülei és a patái szinte lelőgnak a kompozícióról, ám épp ez a kifeszítettség, keret nélkülség adja meg az ábrázolás lendületességét.

Mint minden ilyen esetben, megnyugodva állapíthatom meg, hogy érdemes volt ezt a munkából fakadó hűvösvölgyi kirándulást megtennem, mert olyan Szalay-művet sikerült megmentenünk kollégáimmal, amely másként valószínűleg az enyészeté lett volna. Nyilván nem ezek Szalay Ferenc legjelentősebb művei, de mégis egy egyéni hangját kereső fiatal művész karakteres, egyéni vonásokkal felruházott művei. Műemlék- és műtárgyvédelmi szempontból is fontos, hogy mindig nyitott szemmel járjunk épített és művészeti örökségünk helyszínein, hogy ilyen alkotásokat meg tudjunk menteni a most felnövekvő, jövő generációknak!

Tóth Károly